

אתר, איתור ואלתור

אתר ואיתור

המילה **אֶתֶר** נשמעת היום בכל מקום ואתר, ואולם לא תמיד היא הייתה חלק מן השפה העברית. מקורה בלשון הארמית, ואכן בתנ"ך אפשר למצוא אותה רק בקטעים הארמיים שבספרי דניאל ועזרא. גם בספרות חז"ל היא באה בעיקר בטקסטים שלשונם ארמית. פירושה של המילה הוא 'מקום', כפי שאפשר להיווכח למשל מתרגום אונקלוס לבראשית א, ט: "אֶל מְקוֹם אֶחָד" – "לאתר חד".

משנות הארבעים של המאה העשרים החלה המילה **אתר** לשמש חלופה למילה האנגלית site, והצירוף **בְּאֶתְרָא** ואחר כך **בְּאֶתֶר** נקבע תמורת המונח הלטיני in situ – '(שנמצא) במקומו המקורי'. משנבחרה המילה לשמש חלופה ל-site, לא היה עוד משמעה 'מקום' סתם אלא 'מקום בעל ערך או מטרה מיוחדים': אתר ארכאולוגי, אתר תיירות, אתר בנייה, וכיום בעיקר אתר במרשתת (אינטרנט). השימוש במילה הארמית **אתר** לציון מקום מיוחד התאפשר בזכות היותה מילה המוכרת לכול – הן מן הארמית שבתלמודים הן מן הצירוף 'בכל אתר ואתר' שבאחד הנוסחים של הקדיש. אין זה המקרה היחיד שבו גויסה מילה ארמית לצורך הבחנה במשמעות. כך גם המילה 'כורסה': מקורה ב'כורסא' הארמית – מקבילתה של 'כיסא' העברית, והיא נתייחדה בלשונו לציון כיסא גדול ומרופד בעל משענות לגב ולידיים.

מן המילה **אתר** נגזר שם הפעולה **איתור** והוא משמש בשני משמעים: האחד – הגבלה של דבר בתחום מצומצם ומניעת התפשטותו כגון 'איתור שרפה'. השני – המוכר יותר לציבור הרחב – גילוי מקומו של עצם במרחב (בהקשרים מקצועיים כגון בצבא ובאלקטרוניקה משמשת במשמע זה המילה **איפון**, על פי אִיפֶן = היכן).

לְאֶתֶר וְאֶלְתוֹר

כניסה אחרת של המילה **אתר** לעברית קרתה כבר בתקופת חז"ל בצירוף **על אתר**, שפירושו 'מיד' (ממש כמו 'על המקום' בעברית המדוברת בזמננו). בעקבות התערערות ההגייה של העיצורים הגרוניים בארמית של אותה התקופה הפכה העי"ן של 'עלי' לאל"ף והאל"ף של 'אתר' נעלמה. כך נוצרה הצורה **אֶלְתֹר** ובתוספת מילת היחס 'ל' – **לְאֶתֶר**. אך בזה לא תמו גלגוליה: בעברית החדשה נגזרו ממנה המילים **אֶלְתֹר** ו**אֶלְתוֹר**, המציינות יצירת דבר מה בו במקום (לְאֶתֶר) ללא הכנה מראש. הצירוף המקורי **על אתר** משמש עד היום גם במשמע 'שם', 'באותו מקום' בעיקר בהקשר של לימוד פרשנות התנ"ך והתלמוד. למשל: 'רש"י על אתר מבאר את הפסוק על פי מדרש חז"ל'.

אתר ובתר

גם המילה הארמית **בְּתֹר** ('אחרי') נקשרת ל**אתר**. בתנ"ך היא כתובה פעמיים באל"ף – בְּאֶתֶר – כלומר בְּ + אתר (החוקרים חלוקים בשאלה כיצד בדיוק קיבל צירוף זה את המשמעות 'אחרי'). המילה **בתר** חדרה לעברית החדשה בתפקיד של תחילית כגון בְּתֹר-מקראי (= מן התקופה שלאחר המקרא), בדיוק כמו אחיותיה 'תת' ו'חד' שאף הן מקורן בארמית.